

ביאורים

הלימוד היום מרכז כמה וכמה פסקאות וננסה לעבור על העיקרון של כל אחת מהן בקצרה. כל עברה מחלישה את הרצון הטוב. תחושת הכבדות, נובעת מן המצב החומרי שאליו 'נפלנו' בעקבות החטא וממנו אנו מבקשים להתנקות. במובן זה, תענית היא כלי להתנקות מן הנטייה החומרית. עם זאת, חשוב לבדוק האם אנו מסוגלים לצום תוך כדי תפקוד נורמטיבי - פיזית ונפשית. אם אין כוח כזה - נתפלל לה' שיסייע בידינו להשלים את מה שהחסרנו בדרכים אחרות. פסקה ח' עוסקת בתביעת התיקון שמולידה לפעמים רצון לקפוץ מיד לתיקון מוחלט. נטייה זו מאפיינת במיוחד בעלי תשובה. הרב קוק מבאר שלמרות הדחף העוצמתי הזה, חשוב להגביל את התהליך ולהניע את החיים בהדרגה, שתביא בסופו של דבר לתיקון אמיתי יותר. לסיום, פסקאות ט, טו וטז עוסקות כולן במצבים שבהם האדם צריך להתמודד עם גורמים המונעים את תהליך התשובה ומחלישים אותה. פעמים זוהי תחושה שיש דבר מסוים שאין בכוחנו לתקן כעת ולכן 'אנו מרימים ידיים' מכל תהליך התיקון, פעמים אלה דברים שלא שבנו עליהם עדיין והם מחלישים את הרוח מלתקן דברים אחרים ופעמים אלה מחשבות מן העבר שמקרקעות אותנו ואינן נותנות לנו לנוע קדימה. התרופה לכל המניעות והמחסומים הללו אחת היא: פשוט להמשיך הלאה. לתקן את מה שבכוחנו לתקן ולהתפלל לה' שיסייע בידנו להמשיך את שהתחלנו. אין מתייאשים מהתיקון אך מתרכזים במה שיש בכוחנו לעשות כעת. אין שוקעים בעבר, אלא נושאים עיניים לעתיד ומנסים לראות מה בכוחנו לשנות כעת.

הרחבות

• היחס לתענית

וּבִאֲמַת הָיָה רְאוּי גַם לְהַתְעַנּוֹת כְּדִי לְהַתִּישׁ אֶת כַּח הַרְעַ שְׁבַחְמוֹר. הרמב"ם כותב שהצום אינו רצוי מצד עצמו, ויש להשתמש בו רק לשם תיקון המידות כמו נטיית האדם יתר על המידה אל החומריות, וכן עשו החסידים. אולם "כאשר ראו הסכלים (טיפשים) שאותם החסידים עשו אלו המעשים, ולא ידעו כוונתם - חשבו טובות (חשבו שהצום והסיגופים טובים מצד עצמם), וכוונת אליהם, בחושבם שיהיו כמותם (כמו החסידים), והתחילו לענות גופותיהם בכל מיני עינוי, וחשבו שהם קנו לעצמם מעלה... ושבוזה יתקרב האדם לה'; כאילו ה' שונא את הגוף, ורוצה להמיתו ולאבדו. והם לא ידעו שאלו הפעולות רעות, ושבהן תושג פחיתות מפחיתות הנפש" [שמונה פרקים לרמב"ם פרק ד]. ומחדש הרב קוק, שאף אם התענית יכולה להועיל לתיקון מידה מסוימת, עדיין יש לבחון את השפעתה על שאר כוחותיו של האדם. לכן נפסק להלכה שאם התענית שאדם עושה לכפרה פוגעת בלימוד התורה אסור לו להתענות [ביאור הלכה אור"ח תקעא ד"ה ת"ח].

• הקב"ה מסייע לשבים

מִבְּטַח שְׂאֵז יַעֲזֹרוּהוּ מִן הַשְּׂמַיִם. הקב"ה משתוקק לתשובתם על ישראל, לכן גם מסייעם. וכן דורשים חז"ל על הפסוק "ל...קול דודי דופק פתחי לי אֶחָתִי רְעִיתִי..." [שיר השירים ה, ב] "אמר הקדוש ברוך הוא לישראל בני פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרניות נכנסות בו" [שיר השירים רבה ה, ב]. ומובא בשם הבעל שם טוב שאף "שהפתח יכול להיות דק כחודה של מחט" מכל מקום צריך שהרצון לשוב בתשובה ינבע מעומק הלב [פרי צדיק, לראש חודש אלול ד].

שאלות לדין

- א. מהו תפקידם של "המניעות"? מה הן בנות באדם?
- ב. מה הפירוש לתקן את העבר? אם האדם מצליח לתקן את ההווה ולחיות נכון, מה עוד נשאר?

ז. עקר כְּבִדוֹת הַהִשְׁגָּה° הוא בא ממה שֶׁהֲרָצוֹן אֶל הַטוֹב וְאֶל הַשְּׂלֵמוֹת נִחְלָשׁ עַל יְדֵי פְגָמֵי הַיְחַלְשׁוֹת הַרְצוֹן הַמִּדּוֹת וְהַעֲוֹנוֹת. וּבִאֲמַת הָיָה רְאוּי גַם לְהַתְעַנּוֹת כְּדִי לְהַתִּישׁ אֶת כַּח הַרְעַ שְׁבַחְמוֹר°, המונע את הרצון מלעלות במעלותיו, אֲבָל צְרִיף לְשָׁקֵל גַּם כֵּן אֶת הַכַּח הַרוּחָנִי וְהַגּוֹפְנִי° אִם הוּא מִסְפִּים לָזֶה. וּבְכָל אִפְּן אִין לְהַתִּיאֵשׁ מְעַלִּית הַרְצוֹן, וְאִפְלוּ כִּשְׁנֵי שְׂאִירִים כְּמָה פְּגָמִים שְׂלָא נִתְקַנו - בֵּין בְּמִדּוֹת, בֵּין בְּמַעֲשֵׂי - צְרִיף לְצַפּוֹת לְהִסָּד ד' וְלִתְשׁוּעָה עֲלִיוְנָה, כִּי "טוֹב וַיִּשָּׂר ד' עַל כֵּן יוֹרָה חֲטָאִים בְּדַרְךָ°".

ח. הַמוֹסֵר הַפְּנִימִי צוֹעֵק הוּא בְּקִרְבוֹ שֶׁל אָדָם: כֵּן אָדָם, שׁוֹבֵה מְעוֹנוֹתָיו. לְפַעְמִים הַצֵּעֲקָה כֵּל כֵּן הוֹמָה° היא עד שֶׁהיא מְעַרְבֶּת אֶת כָּל הַהִרְמוֹנִיָּה° שֶׁל הַחַיִּים, וְהָאָדָם מְכַרְח לְעֵלוֹת בְּמַעֲלוֹת הַרוּחָנִיּוֹת הַגְּבוּהָה מְעַרְכוֹ°, עַד כְּדִי לְבַסֵּס אֶת סֵדֵר עוֹלָמוֹ הַפְּנִימִי. אֲבָל כֵּאֵן הַגְּבוּרָה מְכַרְחָה לְבֵא לְעֲזָרָה, גְּבוּרָתוֹ הַפְּנִימִית שֶׁל הָאָדָם צְרִיכָה לְעֵמּוֹד לוֹ בְּעַת כְּשֶׁלוֹן הַרוּחַ הַיּוֹתֵר מְרִיר. מִפְּנֵי אֲמִץ הַכַּחֵץ שֶׁל הַתְּבִיעָה הַמוֹסְרִית, לְפַעְמִים מְבַלְבֵּל הוּא הָאָדָם וְאִינוֹ יְכוּל לְהַחֲלִץ מִמִּסְגָּרוֹתָיו, מִדּוֹת וּתְכוּנוֹת רְעוֹת, מְעַשֵׂים רְעִים, עוֹזְבֵי דַרְךָ תוֹרָה וּמוֹסֵר, מְעִיקִים עֲלָיו; רוֹאָה הוּא דַּרְכּוֹ סִכָּה בְּסִירִים°, אִין מוֹצֵא לְתַקּוֹן, חֲבוּל° הוּא בִּידֵי אַחֵרִים וְאִין מְעַמָּד. אֲבָל מִכָּל אַהֶה - אִזֵּר שְׂמֵשׁ צְדָקָה יִזְרַח.

ט. אֵל יְבַהֵל אָדָם מִפְּנֵי הַמְּנִיעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל הַתְּשׁוּבָה. וְאִפְלוּ אִם הַתְּשׁוּבָה קִשָּׁה לוֹ, מִפְּנֵי דְבָרִים שֶׁבֵּין אָדָם לְחִבְרוֹ°, וְאִפְלוּ כְּשֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּדַעְתּוֹ שֶׁאִינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ, וּמֵתוֹף אִיזוֹ רְפוּיוֹת אִינְנוּ יְכוּל לְתַקֵּן אֶת הַעֲנִינִים שֶׁבִּינוּ לְבֵין חֲבֵרָיו - אֵל יִנִּיחַ בְּלִבּוֹ שׁוֹם חֲלִישוֹת דַּעַת הַגּוֹרְמָת לְהִקְטִין יְקִרְתָּ עֲרַפָּה שֶׁל הַתְּשׁוּבָה°. וְאִין סַפֵּק, שְׂמֵתוֹף הַהִשְׁלָמָה בְּכָל מָה שֶׁאִין לוֹ מְנִיעוֹת, יִצְפֶּהוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְתַקֵּן בְּכִי טוֹב גַּם אֶת כָּל הַדְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֲלֵיהֶם מְנִיעוֹת גְּדוּלוֹת שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לוֹ לְנַצֵּחֵן.

10. אִין לְעַפֵּב אֶת הַתְּשׁוּבָה מִכָּל מְנִיעָה רוּחָנִית וְקַל וְחִמְרָה גְּשָׂמִית, וְאִפְלוּ כְּשֶׁהוּא רוֹאָה שֶׁאִינְנוּ שֵׁב מִכְּמָה עֲנִינִים שֶׁאִין עֲלֵיהֶם שׁוֹם הַתְּנַצְלוֹת°, מִכָּל-מְקוֹם יֵשׁוּב בְּשִׂמְחָה מִכָּל מָה שֶׁלָּבּוֹ נוֹדְבּוֹ לְשׁוֹב מֵהֶם.

11. יְסוּד הַתְּשׁוּבָה צְרִיף לְעוֹלָם לְהִיוֹת מְנַחֵם עַל הַתַּקְוָן שֶׁל לְהַבָּא. וּבִתְחִלָּה לֹא יֵשִׁים כָּל כֵּף לְעֵקֶר מְעַפֵּב עַל דְּבַר הָעֵבֶר, כִּי אִם יְבֵא מְיָד לְעַסֵּק בְּתַקְוָן הָעֵבֶר יִמְצָא מְנִיעוֹת רְבוֹת וְיִהְיֶה דַּרְכֵי הַתְּשׁוּבָה וְקִרְבַּת ד' קִשִּׁים לְפָנָיו. אֲבָל בְּהִיוֹתוֹ עֶסוּק בְּאֲמֵת לְתַקֵּן אֶת מְעַשָּׂיו, הַדְּבַר מְבַטֵּחַ שֶׁאֵז יַעֲזֹרוּהוּ מִן הַשְּׂמַיִם° גַּם כֵּן עַל תַּקְנַת הָעֵבֶר.

צעת המוסר הפנימי ותוצאותיה

אל יבהל מהמניעות

לא לעכב את התשובה מפני מניעות

תקנת להבא לפני לשעבר

כְּבִדוֹת הַהִשְׁגָּה - הקושי להשיג תכנים רוחניים. **לְהַתִּישׁ אֶת כַּח הַרְעַ שְׁבַחְמוֹר** - את הכוח המושך של הגשמיות. **צְרִיף לְשָׁקֵל וְכו'** - אדם צריך לבחון שהתענית לא תפגע בכוחו הרוחני או הגופני. **יוֹרָה חֲטָאִים בְּדַרְךָ** - יורה לחטאים את הדרך המתאימה לתשובה. **הוֹמָה** - מרעשה. **הַהִרְמוֹנִיָּה** - סידור כוחות החיים בצורה מאוזנת. **הָאָדָם מְכַרְח וְכו'** - המצב הנוכחי מעורבב וכדי לסדרו צריך להתעלות ממדרגתו על מנת שיוכל לסדר את הערבוביה. **אֲמִץ הַכַּחֵץ** - הכוח החזק. **בְּסִירִים** - בקוצים. **חֲבוּל** - תפוס. **דְּבָרִים שֶׁבֵּין אָדָם לְחִבְרוֹ** - שלא מספיקה בהם חרטה, אלא תיקון מעשי, שיפייס לחברו. **אֵל יִנִּיחַ בְּלִבּוֹ וְכו'** - אל ישאיר בקרבו שום חלישות דעת הגורמת לו לזלזל בתשובה שעשה. **הַתְּנַצְלוֹת** - יכולת לתרץ את עצמו.